

VZW

Caritas Oost-Vlaanderen

Nederpolder, 9000 GENT
 Telefoon : (09) 224.37.69
 caritas.oost-vlaanderen@skynet.be

NIEUWSBRIEF**juli 2013**

In deze nieuwsbrief

klik op onderstaande titels om meer te lezen over het betreffende onderwerp

[Inleiding: Goede vakantie](#)

[Erkenningsmoment pastorale animatoren](#)

[Vormingsaanbod](#)

- [Opleidingstraject tot pastorale animator – Proviand voor de toekomst](#)
- [Vormingskalender CCV – Caritas Oost-Vlaanderen](#)

[Zelfzorg en spiritualiteit](#)

[Abonnement](#)

- [Inschrijven op de nieuwsbrief](#)
- [Uitschrijven op de nieuwsbrief](#)

Inleiding: Goede vakantie!

Beste lezer,

als u deze nieuwsbrief ontvangt, is de vakantie wellicht niet meer ver weg.

Voor de kinderen en de studenten is die al aangebroken. In de zorg wordt er ook met verlangen naar uitgekeken. Ook al is het op vele diensten dan nog moeilijker dan anders om het werk rond te krijgen. Maar iedereen gunt zijn collega's wel van harte een deugddoende vakantie.

Wij wensen u die van ganser harte. Hopelijk helpen de zon en de natuur om op krachten te komen. Wellicht is het een hele verademing om het dagdagelijkse ritme en de jacht van het werk even te kunnen afschudden.

Het doet deugd om in ontspanning, wandelen of sporten, weer wat evenwicht te kunnen inbouwen. Het is verrijkend om langs onbekende streken nieuwe horizonten te verkennen, of in steden en musea de culturele bagage te vergroten.

Er is zoveel te beleven, te zien, te doen en te ontdekken.

En het is fijn als dat alles ons helpt om straks fris en uitgerust, en vooral met opgeladen batterijen weer in de dienst te gaan staan van de zieken, de bejaarden, de mensen met een beperking.

Goede vakantie!

Luk De Geest

[terug naar inhoud](#)

Erkenningsmoment pastoraal animatoren - 18 juni 2013

Op 18 juni kregen zes medewerkers uit voorzieningen in de ouderenzorg, die in 2009 van start gingen met het opleidingstraject 'Proviand', vanwege de bisschop een erkenning als pastoraal animator.

We wensen dan ook veel geluk en een vruchtbaar engagement in de pastorale zorg aan:

Liesbeth Ampe, WZC Sint-Vincentius, Zulte
 Gunther Bauwens, WZC Sint-Anna, Haaltert
 Petroeska Derthoo, WZC Sint-Vincentius, Deinze
 Hilde Keymeulen, WZC Sint-Anna, Haaltert
 Linda Spillebeen, WZC Sint-Elisabeth, Eeklo
 Viviane Syvertsen, ZC De Ark, Sint-Niklaas

Na een warm welkom door EH Daniël De Backer en een toelichting bij het opleidingstraject 'Proviand voor de toekomst' door vicaris Luk De Geest gaf Jan Michels een blik op het gelopen (en voor anderen nog lopende) opleidingstraject. Tenslotte sprak Mgr. Luc Van Looy een warm en bemoedigend woord tot de aanwezige pastoraal animatoren, hun directies en de vrij talrijk opgekomen 'supporters' uit de voorzieningen en uit de familie- of kennissenkring. De bisschop riep de pastoraal animatoren op om in de eerste plaats zorg te besteden aan hun eigen gelovig-zijn, om vanuit een innerlijk gedragen geloofshouding inspirerend aanwezig te kunnen zijn. Hij benadrukte het belang van een goede samenwerking tussen de verschillende bij de pastorale zorg in een voorziening be-

trokken personen – een samenwerking waar ieder vanuit zijn plaats kan toe bijdragen. Het enthousiasme van de aanwezige collega's en familieleden maakte voor iedereen duidelijk hoe de pastoraal animatoren in de voorziening waar zij werken anderen weten te bezielen en de geloofsgemeenschap die in deze zorgvoorziening aanwezig is op hun manier weten levend te houden. Niet in het minst werd de ontvangst in het sfeervolle kader van het bisschopshuis gewaardeerd en werd de gastvrijheid, uitgedrukt met een lekker glaasje, door iedereen ten zeerste 'gesmaakt'.

We laten hier enkele gedachten volgen die werden uitgesproken in verband met het opleidingstraject dat Liesbeth, Gunther, Petroeska, Hilde, Linda en Viviane achter de rug hebben en waar momenteel nog elf andere pastoraal animatoren in wording aan deelnemen.

'Niet het einddoel van de tocht is het belangrijkste, maar de weg die iemand gaat.' Dat geldt voor veel dingen in het leven, maar zeker ook voor het opleidingstraject tot pastoraal animator dat deze zes mensen achter de rug hebben.

Vier jaar lang – sommigen waren al langer dan vier jaar bezig! – hebben zij de School voor Geloofsverdieping gevolgd, vormingsmomenten bijgewoond op vlak van theologie, liturgie, pastoraal, spiritualiteit en van elke vorming een reflectieverslag gemaakt, studiepunten verzameld, driemaal per jaar een intervisiebijeenkomst meegemaakt, tweemaal per jaar vanuit Caritas een bezoek gekregen,... Het resultaat is terecht iets om fier op te zijn!

Vooral door onze bezoeken en door de intervisies kregen we een stukje inzicht in hoe de deelnemers het traject hebben doorgemaakt, in wat ze doen, wat ze ervaren, waar ze op gebotst zijn en wat hen vreugde gaf. De intervisiebijeenkomsten waren momenten om te leren van elkaar en aan elkaar. Daar wisselden en wisselen de pastoraal animatoren ideeën uit, werkmateriaal, teksten,... Het waren en zijn nog steeds momenten om in een open sfeer en in vertrouwen naar mekaar toe stil te staan – ook in gebed – bij wat er in de concrete, plaatselijke situatie de voorbije periode allemaal is gebeurd. Het was en is ook in de toekomst een plaats om eens te ventileren bij collega's en om te vertellen wat 'thuis' in de voorziening moeilijk gezegd kan worden.

Het gesprek in de intervisies gaat over de ervaringen, over allerlei taken en thema's uit het werk. Pastorale activiteiten in de kring van het kerkelijk jaar. Hoe in de voorziening vorm geven aan de sterke tijden van Advent en Vasten? De eucharistieviering voorbereiden, afstemmen met de aalmoezenier, wekelijks de kapel klaarzetten of een plaats om te vieren improviseren in de polyvalente zaal of de refter. Communie uitreiken in de eucharistieviering of communie bedelen aan bewoners op de kamer. Collega's aanspreken om de nodige medewerking te krijgen. Overleggen met de afdelingen en met de diensten animatie, bewonerszorg, het EKA-team om niet in elkaars vaarwater te komen. Bruggen bouwen. Afstemmen met de zustersgemeenschap, de parochiepriester, de deken. Zorg dragen ook voor de aalmoezenier en de zusters, die soms met pijn in het hart hun werk uit handen geven.

De bedevaart organiseren, een bezinningsmoment of een inbreng op een bijscholing voor personeel. Meewerken aan de pastorale sessie voor bewoners en personeelsleden. Allemaal nieuwe uitdagingen – en kansen. Gaan spreken (en vooral luisteren) bij bewoners die het moeilijk hebben, familie opvangen na een overlijden. Een gebedswake, een uitvaart of een herdenkingsmoment mee voorbereiden of er in voorgaan.

In het begin ging dit met weinig of geen uren vrijstelling voor deze nieuwe taken. Het kwam neer op veel werk mee naar huis nemen. Stap voor stap zagen we het aantal uren vrijstelling groeien. Zagen we de pastoraal animatoren groeien in het opnemen van taken, in het vinden van medewerking, het doen ontstaan van een pastorale werkgroep, het vinden van erkenning. De steun van de directie bij dit alles was onmisbaar.

Het opleidingstraject met alles wat onderweg op deze tocht van vier jaar is gebeurd aan vorming en uitwisseling, het luisteren en spreken en bidden, het verbinden van de theorie met de praktijk, die altijd anders en weerbarstig is en die zijn eigen wetten heeft, het leren van het vak al doende: het zijn dingen die niet aan de buitenkant blijven. Het wrijven en botsen, het zoeken en twijfelen en soms eens goesting hebben om er een schop in te geven,... het heeft hen gevormd en gekneed. Het heeft hen doen veranderen van animator, van verpleegkundige, logistiek medewerker of zorgkundige tot 'pastoraal animator'. Een verandering die veel meer is dan een optelsom van studiepunten, maar die te maken heeft met de hele persoon, het hele gelovig mens zijn, het hele zijn.

Pastoraal animatoren combineren twee taken. Met de ene taak staan zij midden in het leven van de voorziening, van bewoners en collega's, horen en zien ze de noden die er zijn. En als pastoraal animator kunnen ze tijdens de gewone taak of nadien tijdens de pastorale uren er meer tijd voor maken, er dieper op ingaan. De ene taak bevrucht de andere. Maar iemand is en blijft aanspreekbaar als pastoraal animator, ook als hij of zij met wassen en verzorgen, wafels bakken of bloemschikken bezig is. Het woord 'animator' kan ons mis-

schien misleiden, want hij of zij doet meer dan een quiz, spelletjes en uitstappen in mekaar steken. In 'animator' zit 'anima': het Latijnse woord voor 'ziel'. Een pastoraal animator is iemand die bezielt. Iemand die luistert naar de ziel van mensen, jong en oud. Iemand die, samen met anderen, mee zorg draagt voor de ziel van een woon- en zorgcentrum.

Een pastoraal animator legt de verbinding tussen geloof en leven. Een verbinding tussen al die mensen in de voorziening met hun verschillende verwachtingen, visies, meningen en zelfs overtuigingen. En daartussen probeert hij of zij dan zelf recht te blijven.

Deze erkenning vandaag is geen einddoel, eerder een belangrijke halte. Want de weg loopt verder. Pastoraal animator kun je *zijn* vanaf het ogenblik dat je in het opleidingstraject stapt, maar toch *word* je het steeds meer. Als pastoraal animatoren af en toe met de vraag geconfronteerd worden: wie zijn jullie, wat mogen jullie doen – dan lijkt dit mij het belangrijkste: dat ze verbinding helpen tot stand brengen tussen mensen, tussen mensen en God. Pastoraal animatoren doen veel zichtbaar en tastbaar werk, maar het belangrijkste van wat ze doen gebeurt in stilte en blijft onzichtbaar.

Jan Michels

[terug naar inhoud](#)

Vormingsaanbod

Opleidingstraject tot pastoraal animator 2013-2014 Proviand voor de toekomst

Het opleidingstraject voor pastoraal animatoren 'Proviand voor de toekomst' is aan zijn vijfde jaar toe. In 2009 ging dit traject van start. In juni 2013 rondden zes pastorale medewerkers hun opleiding af en kregen ze een erkenning als 'pastoraal animator'. Elk jaar opnieuw kunnen nieuwe medewerkers aan deze opleiding beginnen. Zo zullen ook in september 2013 enkele kandidaten van start gaan, misschien ook uit uw voorziening?

In elke voorziening in de ouderenzorg of in de zorg voor personen met een beperking zijn wel enkele medewerkers actief die gelovig zijn en in zekere mate ook pastoraal bewogen. Zij zijn aan het werk als animator, verpleeg- of zorgkundige, ergo- of kinesitherapeut(e), opvoed(st)er, logistiek of technisch medewerker,... en nemen daarnaast enkele taken op zich op vlak van pastoraal of werken mee in de pastorale werkgroep. Ze hebben een goede attitude, kennen het huis en zijn bewoners goed, hebben contacten met heel wat collega's, maar zijn te weinig theologisch en pastoraal gevormd om bij afwezigheid van een aalmoezenier of een pastoraal werk(st)er de verantwoordelijkheid voor pastorale taken op zich te nemen. Met het oog op een toekomst waarin steeds minder zal kunnen beroep gedaan worden op een priester staat elke voorziening voor de keuze hoe de pastorale zorg gestalte te geven en aan wie de (eind)verantwoordelijkheid ervoor toe te vertrouwen.

Een pastoraal werk(st)er heeft daartoe de meest geëigende opleiding gevolgd aan een universitair of diocesaan opleidingsinstituut. Als aanvulling bij een reeds ingeschakelde pastoraal werk(st)er óf indien voorlopig de mogelijkheid ontbreekt om een pastoraal werk(st)er aan te stellen, kan een voorziening de keuze maken om één of enkele van haar medewerkers bijkomend op te leiden tot pastoraal animator. Een breder gedragen pastorale werking betekent een betere pastorale zorgverlening. Met 'Proviand...' investeert een directie in de toekomst van de pastorale en spirituele zorg binnen de voorziening.

Caritas Oost-Vlaanderen werkte een opleidingstraject uit van vier jaar, waarbinnen medewerkers de nodige competenties meekrijgen op vlak van theologie, liturgie, pastoraal en spiritualiteit. We voorzien in de nodige ondersteuning en praktijkbegeleiding in de loop van het opleidingstraject, o.a. door middel van werkbezoeken en intervisiebijeenkomsten. Ook voor de verdere begeleiding en opvolging staan wij in.

Wens je meer informatie over deze opleiding?

Neem een kijkje in bijgaande [folder](#) of wend je tot vicaris Luk De Geest, tel. 09 225 16 26, luk.degeest@kerknet.be, of Jan Michels, stafmedewerker pastoraal van CCV-Caritas Oost-Vlaanderen, tel. 09 235 78 63, jan.michels@ccv.be.

[terug naar inhoud](#)

Vormingskalender CCV - Caritas Oost-Vlaanderen 2013-2014

NAJAAR 2013:

Concrete info per vormingsactiviteit wordt later meegedeeld.

Bijeenkomst voor beginnende pastores: Pastorale zorg - een veelheid van taken

Doelgroep: pastores die minder dan twee jaar werkzaam zijn of recent van sector veranderden
 Inleider: Jan Michels
 Wanneer: dinsdag 24 september 2013 van 14u-17u

Studiedag: Vele brillen, één verhaal. Christelijke identiteit en inspiratie anno 2015

Doelgroep: directies, bestuurders, stafmedewerkers, leidinggevenden, pastorale zorgverleners, ...
 Inleider: Eric Sengers, Caritas Nederland
 Wanneer: vrijdag 11 oktober 2013
 Waar: Provinciehuis, Leuven
 Organisatie: Caritas Vlaanderen

Interdiocesane vorming voor pastores: Pastorale gespreksvoering

Doelgroep: pastores
 Inleider: Arthur Polspoel
 Wanneer: 04/10, 15/11, 13/12/2013, 24/01, 21/02, 28/03, 16/05/2014, telkens van 10u-16u45
 Plaats: Mariahove, Bellem
 Organisatie: CCV - Caritas Vlaanderen

Interdiocesane vormingstweedaagse: De pastor in relatie tot de organisatie

Doelgroep: pastores
 Inleiders: Wim Smeets (UZ Nijmegen), Frances Norwood (George Washington University, U.S.) en Dominiek Lootens
 Wanneer: donderdag 24/10 en vrijdag 25/10/2013
 Plaats: Het Rustpunt, Gent
 Organisatie: Zorgnet Vlaanderen i.s.m. Caritas Vlaanderen

Drie themanamiddagen rond pastorale zorg en spiritualiteit bij ouderen

Themanamiddag 1: Tastbaar spreken over God. Zintuiglijke liturgie met dementerende ouderen

Doelgroep: pastores, pastoraal animatoren en andere pastorale medewerkers en belangstellenden
 Inleider: Rieke Mes
 Wanneer: dinsdag 22 oktober 2013 van 14u-17u

Themanamiddag 2: Levensmoeheid bij ouderen

Doelgroep: pastores, pastoraal animatoren, pastorale medewerkers en andere geïnteresseerden
 Inleider: Linus Vanlaere (KU Leuven; ethicus woonzorggroep GVO) en Liselotte Vanooteghem (medewerker zingeving GVO)
 Wanneer: dinsdag 19 november 2013 van 14u-17u

We kondigen reeds aan voor **VOORJAAR 2014:**Themanamiddag 3: De spiritualiteit van het ouder worden

Doelgroep: pastores, pastoraal animatoren, pastorale medewerkers en andere geïnteresseerden
 Inleider: Manu Verhulst

Intersectorale pastorale vormingsdag: (in voorbereiding)

Doelgroep: pastores en pastoraal animatoren

Praktijkseminarie: Diaconale pastoraal

Doelgroep: pastores, pastoraal animatoren, diakens en andere geïnteresseerden
 Inleider: Antoon Arens
 Wanneer: 01/02, 08/02, 22/02 en 01/03/2014, telkens van 9u-12u30
 Plaats: Vrije Handelsschool Sint-Joris, Gildestraat 17, Gent
 Organisatie: HDGI

Opleiding: Pastorale zorg voor wie rouwt

Doelgroep: pastores, pastoraal animatoren en parochiale of dekenale medewerkers (enkel voor wie de Basiscursus rouwzorg reeds gevolgd heeft)
 Inleider: Marc Peersman, e.a.
 Wanneer: 10/03, 31/03, 28/04 en 12/05/2014, telkens van 19u30-22u
 Plaats: Oude Abdij van Drongen
 Organisatie: CCV in het bisdom Gent

Vormingsavond voor directies, bestuurders en pastorale vrijgestelden: Euthanasie en pastorale zorg

Doelgroep: directies, bestuurders, stafmedewerkers en leidinggevenden; pastorale zorgverleners andere zorgverleners en geïnteresseerden
 Inleider: Marc Desmet

Post-academische vorming Zorg en Ethiek: Ethiek op de werkvloer – Leren ethisch overleggen

Doelgroep: zorgverleners uit alle sectoren van de zorg
 Inleider: Axel Liégeois
 Wanneer: voorjaar 2014
 Plaats: Postuniversitair centrum KULAK, Kortrijk
 Organisatie: Werkgroep Zorg, Hulpverlening en Ethiek (Samenwerkingsverband van: Caritas West-Vlaanderen, Caritas Oost-Vlaanderen, Postuniversitair Centrum KULAK, CCV bisdom Brugge en Katho Departement HIVB campus Roeselare)

Interdiocesane vormingstweedaagse:

De pastor als helper. Pastoraal-psychologische studie- en trainingstweedaagse

Doelgroep: pastores
 Inleiders: Ruard Ganzevoort (VU Amsterdam) en Dominiek Lootens
 Wanneer: voorjaar 2014
 Plaats: Hof Zevenbergen, Kasteeldreef 22, 2520 Ranst
 Organisatie: Caritas Antwerpen (DNGW) i.s.m. Caritas Oost-Vlaanderen

Interdiocesane vorming voor pastores:

Pastorale zorg in de praktijk en in de context van de organisatie

Doelgroep: pastores
 Inleiders: Wim Smeets (UZ Nijmegen) en Dominiek Lootens
 Wanneer: 7 dagen in voorjaar 2014
 Plaats: TPC, Groenenborgerlaan 149, Antwerpen
 Organisatie: Caritas Antwerpen (DNGW) i.s.m. Caritas Oost-Vlaanderen

Spiritualiteitsdagen:Spiritualiteitsdag voor pastorale zorgverleners

Doelgroep: pastores en pastoraal animatoren
 Inleider: Br. Manu Van Hecke, abt
 Wanneer: dinsdag 6 mei 2014
 Plaats: Sint-Sixtusabdij, Westvleteren

Spiritualiteitsdag voor directies, bestuurders en leidinggevendenden:

Leiding geven in evangelisch perspectief

Doelgroep: directies, bestuurders, stafmedewerkers en leidinggevendenden
 Inleider: Br. Manu Van Hecke, abt
 Wanneer: woensdag 14 mei 2014
 Plaats: Sint-Sixtusabdij, Westvleteren

Spiritualiteitsdag voor pastorale zorgverleners

Doelgroep: pastores en pastoraal animatoren
 Inleider: Pater Benoit Standaert
 Wanneer: donderdag 15 mei 2014
 Plaats: Sint-Andriesabdij, Zevenkerken

[terug naar inhoud](#)**Zelfzorg en spiritualiteit**

Op 21 maart 2013 ging in De Oude Abdij te Drongen een studiedag door voor pastores, georganiseerd door Caritas Oost-Vlaanderen en het Centrum voor Christelijk Vormingswerk. Twee sprekers belichtten elk vanuit hun discipline het thema. Als eerste kwam psychiater Dirk De Wachter aan bod, die als auteur van het boek 'BorderlineTimes' een boodschap heeft voor kritische en zoekende mensen. Bart Van Emmerik, Nederlandse Jezüet en verantwoordelijke van de gemeenschap in Drongen, die mee aan de basis lag van een televisieprogramma waarin 5 bekende vrouwen op zoek gingen naar God, had het over een levenskunst die voortkomt uit een gezonde plaatsing van de mens in relatie tot Zijn Schepper.

“Quo vadis, pastor?” - Prof. Dr. Dirk De Wachter

Uitgaande van het citaat ‘Il parait invraisemblablement qu’ une vie humaine se reduise à si peu de choses’ (*Het schijnt dat onze cultuur zich aan het reduceren is tot de heilloze nietsheid*) uit het boek “Extension du domaine de la lutte” (1994) van Michel Houellebecq confronteert professor De Wachter de postmoderne mens met 2 belangrijke frustraties: primo, er zijn geen pasklare ant-

woorden op belangrijke levensvragen, bijgevolg zal de mens daar zelf moeten naar op zoek gaan; secundo, de wereld loopt niet zo goed en is niet zo positief als men probeert voor te stellen. Voor de wereld (van de psychiatrie) betekent dit wel iets. Allerlei paradoxen liggen aan de basis van menselijke gedragingen die storend zijn en bijgevolg behandeld moeten worden.

Het naïeve ideaal van de **globalisering**, met name ‘een wereld waarin iedereen zich thuis voelt’, blijkt juist een wereld te genereren waar niemand zich nog thuis voelt. De illusie wordt gecreëerd

dat men tegenwoordig, in tegenstelling tot vroeger, over een reusachtige vrijheid beschikt. Men is de kerktoren – die nochtans geborgenheid en een bepaalde identiteit verschafte – ontgroeid. Men gaat op reis naar wereldsteden en overnacht er in hotels, die al naargelang de keten waartoe ze behoren, allemaal volgens hetzelfde concept zijn ingericht en uitgerust, met de bedoeling herkenbaar te zijn en een thuisgevoel op te roepen. Helaas, wie 's morgens in een dergelijke hotelkamer wakker wordt, realiseert zich juist omwille van die gelijkvormigheid niet meteen

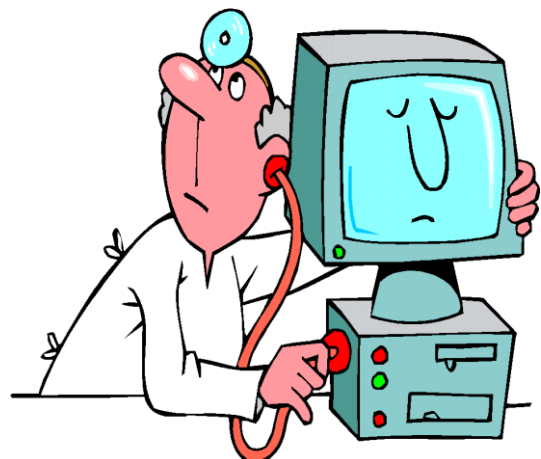
waar hij zich bevindt. We zijn als het ware vervreemd van onszelf, identiteit wordt vervangen door anonimiteit, diversiteit door uniformiteit.

De **economisering** zet ertoe aan om alles te becijferen en te berekenen. Zelfs de zorg is onderhevig geworden aan economische mechanismen. We hebben ons bevrijd van de dwingelandij van kerkelijke structuren en haar vertegenwoordigers, die tot voor enkele jaren het bestuur van ziekenhuizen en welzijnsinstellingen uitmaakten. Economen en bankiers hebben hun plaats ingenomen, heersen over de wereld en aanbidden ‘het gouden kalf’. Dat beheer(s)en moet bovendien efficiënt zijn en voor groei en winstmaximalisatie zorgen.

Helaas, chronische patiënten zijn vaak niet meer te ‘verbeteren’. Deze manier van denken en handelen ligt aan de basis van een duale samenleving, waar een bepaalde groep – (de *winners*) succesvol is en een andere, steeds groter wordende groep, miserie ‘verkoopt’ (de *losers*).

Om dit te verduidelijken gebruikt Dr. De Wachter de metafoor van een speedboot, met vooraan in de boeg bruingebrande en zonnebrildragende yuppies, die van zichzelf vinden dat ze ‘goed bezig’ zijn en dat ook aan iedereen duidelijk maken; met aan de achtersteven ‘gewone’ mensen, die omwille van de snelheid waarmee alles gebeurt uit de boot vallen. Er worden vooralsnog reddingsvloepen uitgezet om de drenkelingen op te vangen, die door psychiaters ‘met de riemen die zij ter beschikking krijgen’ vaak in woelige wateren worden gestuurd, om hen terug aansluiting te doen krijgen met de speedboten. De berekende kost is proportioneel echter te groot, waardoor overwogen wordt om in de toekomst reddingsvesten te gebruiken. Dan wordt het pas helemaal ‘ieder voor zich’.

Ook de **informatisering** probeert tegemoet te komen aan het ideaal van de efficiëntie. Hoe efficiënter de gezondheidszorg werkt, hoe minder contact er is met de patiënten. Er wordt letterlijk en figuurlijk een (computer)scherm opgetrokken tussen patiënt en behandelaar. Men kan dus elkaar niet meer in de ogen kijken, volgens de filosoof Levinas nochtans essentieel om te weten wat er in de ander omgaat. Hierdoor wordt de virtuele realiteit ons deel. We gebruiken steeds minder woorden en verhalen (cf. de SMS-taal bij jongeren), tegenover steeds meer foto's en beel-

den, die bovendien plezant, leuk of choquerend moeten zijn. Als de professor al goede raad wil geven, dan is het de raad om thuis en op school meer met de kinderen te spreken.

Hij concludeert dat de wereld dreigt te ‘ont-zinnen’. Hij legt verbanden met de borderline personality disorder, die steeds vaker in deze maatschappij wordt gediagnosticeerd en durft te stellen dat de wereld waarin we leven ‘ziek’(makend) is. De criteria waarmee een dergelijke diagnose wordt gesteld, maken veel duidelijk.

Er is de **verlatingsangst**. In onze Westerse grootstedelijke samenleving is eenzaamheid een sleutelwoord. De Wachter verwijst naar de (onstabiele) persoonlijke relaties, die blijkbaar een consumptiegoed zijn geworden, een onderdeel van de genotscultuur die de laatste decennia opgang heeft gemaakt. In België bv. duurt een huwelijk gemiddeld 12,5 jaar. Dat is nog 5 jaar langer dan in grootsteden zoals Londen, Berlijn en Parijs. Zijn we er ons nog voldoende van bewust dat relatiebreuken aan de basis kunnen liggen van veel psychisch leed?

Ook de manier waarop we met onze **identiteit** omgaan is problematisch: we dreigen ons uiterlijk te worden. De verpakking is belangrijker dan de inhoud. Zolang we er maar goed uitzien en plezier kunnen maken is er geen ‘vuiltje’ aan de lucht. Bij problemen hebben we de neiging om te blokkeren. De communicatie stopt, er mogen geen vragen worden gesteld, onlustgevoelens worden verdrongen. Patiënten hebben meer behoefte aan een pil dan aan een gesprek.

Impulsiviteit is een deel van onszelf geworden. We zijn uit op directe antwoorden en instantoplossingen. De onmiddellijke behoeftebevrediging heeft een nieuwe inhoud gekregen: fast-food, binge drinken, one-night-stands... Er is nauwelijks nog ruimte voor normale verlangens, voor datgene wat een mens ten diepste drijft. Hij heeft niets meer om naar uit te kijken, want voor alles bestaan oplossingen die daarenboven onmiddellijk beschikbaar zijn. Men vervalt al gauw in ‘nietsheid’ en verveling. Foute keuzes openen vaak de deur naar de psychiatrie.

In het verlengde daarvan is er de **affectieve instabiliteit**. De wereld van de kicks en de extreme ervaringen. Hoe was het weekend? Goed is niet goed genoeg. Naar Blankenberge gaan is te gewoon, men gaat voor buitengewoon: een citytrip naar Rome of Berlijn. Ooit volstond het om te fietsen in de plaatselijke omgeving, nu beklimt met de Mont Ventoux, nadien de Galibier en nadien...? De Wachter heeft het over de ‘*vermosseling*’ van de samenleving. We zijn ‘weekdieren’ geworden. Tijdens het zoveelste wellness-weekend, uren in het bubbelbad liggen, gerimpeld en doorweekt. Uiteindelijk stemt ons dit niet tevreden. We blijven op zoek gaan naar de ultieme ervaring. Helaas, het is enkel de bevestiging van een gebrek aan ‘*contentement*’. Wat overblijft zijn gevoelens van leegte.

In wezen gaat het om een **existentieel deficit**. Wie werkzaam is in de psychiatrie herkent ongetwijfeld alle voornoemde thema’s. De patiënt die met ‘zijn’ probleem langs komt houdt ons immers een spiegel voor, terwijl de samenleving doet alsof er helemaal niets aan de hand is. Wie zich niet goed voelt, heeft dus een ‘probleem in zijn hoofd’ en moet aan de pillen. Een schoolvoorbeeld van medicalisering. Het principe van art. 107 – de vermaatschappelijking van de zorg – is als concept lovenswaardig. Het is maar de vraag of onze samenleving hierin wil meegaan. Men staat immers erg argwanend tegenover alles wat met psychiatrie en integratie te maken heeft. Het is een symptoom van een verminderde toleran-

tie en een verhoogde afgunst. Hierin zit tevens een zeker cynisme vervat: elke mens is zelf verantwoordelijk voor wat hem overkomt. Mensen werkzaam in een psychiatrisch ziekenhuis worden nochtans dagelijks geconfronteerd met de realiteit van het niet (meer) kunnen i.p.v. het niet willen. Het zorgt bij verpleegkundigen vaak voor frustraties, omdat de zorg die aan chronische patiënten wordt besteed door de samenleving niet gezien, gewaardeerd en gehonoreerd wordt.

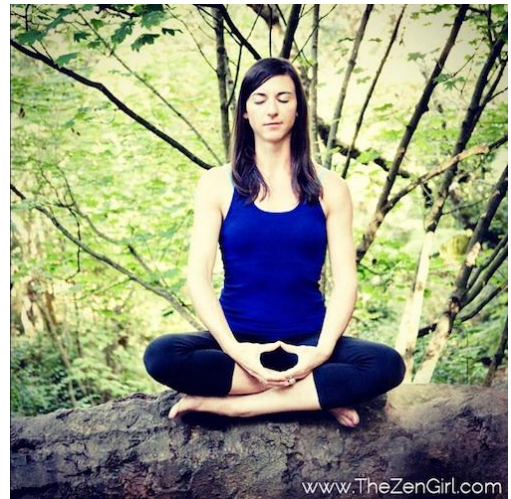
Men kan met dit existentieel deficit op 3 manieren omgaan.

Er is de **medicalisering**, die ervoor zorgt dat alles wat moeilijk loopt of niet efficiënt is, een diagnose opgeplakt krijgt, vaak in de psychiatrische sfeer. Zo krijgen steeds meer kinderen die in de klas onrustig zijn, druk doen en zich moeilijk kunnen concentreren,... het etiket ADHD opgeplakt. Wanneer het om grote aantallen gaat, zegt dit ook iets over de manier waarop de klas en de wereld functioneren. Het is uiteindelijk niet meer dan een signaal, een symptoom dat aangeeft dat er iets mis loopt.

Er is het **cynisme** waarmee met deze realiteiten wordt omgegaan. ‘*Losers*’ zijn uiteindelijk zelf verantwoordelijk voor wat hen overkomt. Net zoals de ‘*wINNERS*’ die in deze meritocratie beloond worden voor hun succes en ten volle kunnen profiteren van de bonuscultuur. Dirk De Wachter zet zich af tegen wat hij noemt de ‘*Dalrymple-isering*’ van onze samenleving, naar de Engelse psychiater Dalrymple, die beweert dat het stopzetten van de uitkeringen meteen ook heel wat sociale problemen zal doen afnemen.

Er is de **teloofgang van de eeuwenoude referentiekaders**, waarin de ‘Grote Verhalen’ een belangrijke plaats hadden en vaak de basis vormden van elke zingevende act. Vandaag zijn we op zoek naar nieuwe kaders uit een overaanbod aan alternatieven – hoofdzakelijk gebaseerd op een kapitalistische ideologie – die hun deugdzaamheid nog niet hebben bewezen: mindfulness, à-la-carte-religiositeit, situatie-ethiek,...

We zijn geëvolueerd van “plus est en vous” (lijfspreuk van de familie Gruuthuize, Brugge in de middeleeuwen), naar “plus est pour vous” (hedendaagse graaicultuur).

Wij consumeren er op los om zinvragen af te houden en zijn vervreemd van onze taal om die zin(vragen) onder woorden te brengen. Het lijkt zelfs een automatische geworden dat onze zoektocht naar zin doet stoppen. Hiervoor haalt De Wachter ‘William James’ aan. ‘*William James (New York, 11 januari 1842 – Chocorua, 26 augustus 1910) was een Amerikaans filosoof en psycholoog. Hij was degene die de moderne Europese psychologie naar de Verenigde Staten bracht. Hij wordt beschouwd als een van de belangrijkste psychologen in de geschiedenis van de Amerikaanse psychologie. Als filosoof wordt hij in de traditie geplaatst van het pragmatisme. James legde zelf in zijn (inmiddels gecontesteerde) psychologische leerstellingen de nadruk op het belang van gewoontevorming en automatisme, en de fysiologische basis van gewoontevorming en emoties. Gewoontes zouden als het ware een netwerk van paden in de geest uitslijten, de hersenen conditioneren en energie in automatische reactiepatronen dwingen.*’ (Bron: Wikipedia)

Het is nochtans de psychologie die ons woorden geeft om over de dingen na te denken en de filosofie die ons hiertoe motiveert. Op de vraag ‘wat is een goed leven?’ zijn er geen sluitende antwoorden en kan niet alles in woorden worden gevat. Het onnoembare, datgene wat aan onze menselijke ratio ontsnapt, ligt vervat in de stilte. Alleen de poëzie kan deze mystieke, spirituele en religieuze realiteit op een geheel eigen(zinnige) wijze benoemen.

De Wachter laat zich in zijn analyse inspireren door de Joods-Franse filosoof Levinas (1906-1995), die hij als één van de belangrijkste hedendaagse denkers beschouwt. Zijn zoektocht naar zin/naar menswording (bij de patiënt naar heling/genezing) voltrekt zich in drie grote bewegingen: van naamloosheid ('*Il y a*') tot zelfbeschikking, middels genieten, arbeiden en kennen; van zelfbeschikking tot verantwoordelijkheid (het gelaat van de ander); van verantwoordelijkheid tot religie.

Il-y-a, of de naamloze totaliteit van het pure zijn, roept een zekere verantwoordelijkheid op bij de mens. Hij is geroepen om de wereld te verbeteren, anders gaat deze ten onder. Levinas gelooft niet

in de stelling van Rousseau, dat het hier om creativiteit gaat: kinderen opvoeden door ze alles zelf te laten uitzoeken lukt niet!

Patiënten worden overspoeld en vernietigd door de duistere bedreigende allesomvattendheid van het zijn zelf. Zij zijn de eerste slachtoffers van hoe het er in de wereld werkelijk aan toe gaat en kunnen dit ook perfect beschrijven.

Niet-patiënten gaan hieraan voorbij, labelen hen als ziek (medicalisering) en zijn ervan overtuigd dat ze pillen (farmacolisering) nodig hebben, terwijl het in wezen om het negeren en/of projecteren van die werkelijkheid gaat.

De stap naar **zelfbeschikking**/genezing verloopt in eerste instantie altijd via het kleine **genieten**. Dat is geen kwestie van moeten, integendeel van ont-moeten en ont-plichten. Het is een passief gebeuren, dat iemand overkomt. De omringende 'doodgewone' werkelijkheid wordt ervaren als iets dat voldoening geeft en bevredigt.

Onze wereld zet in op het grote genieten: wellnessisme, consumptionisme, escapisme, hedonisme. Zeg maar: de markt van het genot, die wordt uitgebaat en uitgebuit. Bij kinderen heeft dit inmiddels gezorgd voor neurologische veranderingen. Zij voelen geen kleine prikkels meer, maar worden uitgedaagd om te participeren aan een opgeklopte 'genotscultuur'. De schommel moet het inmiddels afleggen tegen het pretpark.

In tweede instantie kunnen wij zin ervaren door te **arbeiden**. Werken is een actief gebeuren en vraagt van de mens dat hij initiatief neemt. In ruil hiervoor genereert hij een zekere macht over de wereld en over zijn eigen identiteit. Voor veel patiënten doorbreekt juist die arbeid, die zinvolle activiteit de vicieuze cirkel van het ziek zijn.

Ook deze werkelijkheid wordt anders voorgesteld. Arbeid wordt als een noodzakelijk kwaad beschouwd, dat zoveel mogelijk moet renderen (carrièrisme, usurpisme) en waar mensen zo vlug mogelijk willen van verlost zijn ('vervroegd' pensioen).

In derde instantie is het **kennen** een belangrijk onderdeel van onze zoektocht naar zin. Het is maar door de wereld te begrijpen in heldere en onderscheiden ideeën, dat we er klaar in zien en dat hij genot, zin en voldoening kan schenken. Elke mens heeft de opdracht om zijn weten permanent uit te breiden, om kritisch in het leven te staan en zich te laten horen (inspraak, *informed consent* bij patiënten).

Helaas loopt het op dit punt evenmin goed. De internetcultuur overrompelt ons met onzin en betekenisloos getater (*infotainment*). Niet-weten, of nog erger niet-willen-weten, zijn bij heel wat mensen de norm geworden.

Het proces van zelfbeschikking tot **verantwoordelijkheid** verloopt via de ontmoeting met de zichzelf wordende medemens, ‘van aangezicht tot aangezicht’. Uiteindelijk is het de andere die zin en betekenis geeft aan mijn leven.

In de context van een ziekenhuis is dit een belangrijke vaststelling. Enerzijds is er de zorgvrager die de ander ‘nodig’ heeft en op hem een beroep doet, en hiermee zijn eenzaamheid overstijgt en zijn zelfgenoegzaamheid doorbreekt; anderzijds is er de verzorgende, die de verantwoordelijkheid van de andere nodig heeft om zin te geven aan zijn eigen leven (en dat van de ander).

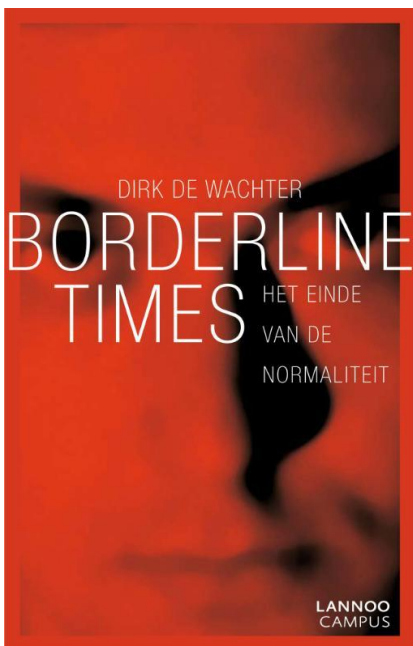
Het gaat hier om wederkerigheid, niet om paternalisme en het is niet éénmalig maar gebeurt steeds opnieuw. In de context van de samenleving zijn individualisering en egolisering de wachtwoorden, met een verkruimeling van het sociaal weefsel tot gevolg.

Die verantwoordelijkheid komt tot **religie**, wanneer men het gelaat van de ander in al zijn dimensies erkent en respecteert. *Het gelaat als persoonlijke expressie* bevestigt de ander in zijn uniciteit en appelleert ons om dit ook bij patiënten te blijven zien. De professor ergert zich aan de manier waarop men op spoed soms met zieke mensen omgaat en heeft het in dat verband over ontmenselijking: “een knie in box 3; een zot in box 8”. Het probleem is onderdeel van een mens die respect verdient, omdat hij het op een eigen manier beleeft. Derhalve mag hij een gepersonaliseerde aanpak verwachten.

Wanneer men de ander in zijn anders-zijn erkent, is er bovendien sprake van een zekere duurzaamheid en blijft het verlangen bestaan om hem tegemoet te komen en nabij te zijn. Een vingerwijzing naar de vele datingsites die op het internet te vinden zijn en waar men zich een partner kan ‘bestellen’. Uiteindelijk doet men hiermee de ander tekort, omdat men hem wil maken naar zijn beeld en gelijkenis, en dus eigenlijk voor God speelt.

De mensheid verschijnt in de blik van de ander en geeft hiermee aan *het gelaat een universeel karakter*, over alle religies heen, met dien verstande dat het hier niet gaat om ‘eenheidsworst’.

Het gelaat als ethisch imperatief toont ons God in de blik van de ander. We worden aangemaand de kwetsbaarheid en de weerloosheid van de ander onder ogen te zien en ernaar te handelen: een eis tot rechtvaardigheid, een appèl tot verantwoordelijkheid. Die verantwoordelijkheid is uniek, voor elke mens anders en niet te vatten in regels of protocollen (*evidence based*). Levinas verheft de “kleine goedheid” boven elk systeem.

Professor De Wachter besluit zijn uiteenzetting met een passage uit zijn boek *Borderline Times* (Lannoo campus, 2012, pag. 282) als een hommage aan de zorg die dagelijks door verpleegkundigen en verzorgenden allerhande wordt geleverd: “*Het adjectief ‘klein’ in de ‘kleine goedheid’ is betekenisvol, en wijst op het concrete en het bescheiden karakter van de goedheid.*”

Het gaat om een goedheid die zich in heel concrete omstandigheden van de ene mens tegenover de andere voltrekt, zonder te wachten op een organisatorische structuur die oplossingen brengt. De kleine goedheid heeft niet de pretentie een totale goedheid te zijn en zo’n structuur te vervangen. Ze wil niet alles oplossen, maar enkel een heel concrete daad van goedheid stellen ten opzichte van een welbepaalde nood van één welbepaalde Ander.

De kleine goedheid is de goedheid van de nederige mens, die in

het besef van zijn eindigheid zijn hoogmoed achter zich heeft gelaten en spaarzaam hulp biedt. Ze kent haar beperkte plaats maar maakt van haar bescheidenheid ook geen nieuwe orthodoxie. De kleine goedheid kiest voor een partiële, voorlopige maar reële daad van barmhartigheid tegenover de unieke Ander.”

“Een vuur dat niet opbrandt” - Bart van Emmerik s.j.

Het begrip zelfzorg christelijk gesitueerd

In oorsprong werd de term gebruikt bij patiënten die een operatie ondergingen, om na te gaan in hoeverre zij in staat waren om voor zichzelf te zorgen. In een christelijke context is het de vrucht van een gezond leven, waarin je ontvangt wat God je geven wil. Het is geen techniekje. Het is een levenskunst die voortkomt uit een gezonde plaatsing van de mens in relatie tot Zijn Schepper. Het is een antwoord op Gods zorg voor ons. Zelfzorg die niet goed gesitueerd is, ontspoorde. Te veel of te weinig zelfzorg kunnen afstompen.

Bernardus van Clervaux, een abt en geestelijk vader uit de 12de eeuw, gebruikt in een preek over het Hooglied (83ste preek) het mooie beeld van het waterbekken: *“De liefde is een mooie zaak, maar op voorwaarde dat ze opstijgt naar haar eerste begin, terugkeert naar haar oorsprong, zich opnieuw onderdompelt in haar bron en er alles ontvangt om voortdurend uit te stromen.... De wijsheid bestaat erin dat men zich gedraagt als een waterbekken en niet als een kanaaltje. Want een kanaaltje ontvangt en geeft door op praktisch hetzelfde ogenblik. Maar een waterbekken wacht tot het gevuld is en wanneer het overstroomt deelt het mee zonder enig nadeel voor zichzelf.”*

1. Probleemstelling: uitgebluste hoeders in een pastorale woestijn

Na een idealistisch begin komt ook teleurstelling, die er vaak gaandeweg insluipt. Die afwisseling van idealisme/vuur en ontgoocheling, doet ons overschakelen op een nieuwe modus vivendi/laborandi. In alle sectoren van het leven, werk, relatie is deze ervaring herkenbaar.

Hieronder zit voor pastores vaak een dieper gevoel van malaise. Een soort uitgeblustheid die zich niet beperkt tot de individuele pastor, maar die in de westerse Kerk voelbaar is. Kardinaal Martini zegt hierover: *“De kerk is vermoeid, in het Europa van de welstand en in Amerika. Onze cultuur is verouderd, onze kerken zijn groot, onze religieuze huizen zijn leeg en het bureaucratische apparaat van de kerk neemt toe, onze rites en onze gewaden zijn pompeus. Ik zie in de kerk van vandaag zoveel als op de gloeiende kool, dat een gevoel van onmacht me dikwijls bevangt.”* (Uit Tertio, Christelijk opinieblad, 5 september 2012).

De vraag rijst: hoe kunnen we individueel en als groep hoopvolle pastores zijn, die in hun zorg ‘het verschil maken’ in deze wereld, zonder uitgeblust te raken?

We kunnen ons hierbij laten inspireren door het verhaal van Mozes in Exodus, waarin parallellen terug te vinden zijn met de tijd van vandaag. Hij krijgt van God de opdracht om zijn volk uit Egypte te leiden, en hij slaagt daarin, ondanks veel tegenslag en problemen allerhande. Het vuur in hem blijft dus branden.

2. Wat is nodig voor een vuur dat niet opbrandt?

De mens beschikt over een bepaalde vrijheid en streeft ernaar die zoveel mogelijk te vergroten. Paradoxaal genoeg is het zo, dat hoe meer een mens ervaart dat hij gedetermineerd is (sociaal, psychologisch), hoe meer ruimte hij krijgt om zich daarvan te bevrijden.

Geloof kan daarbij een verschil maken. Niet in de zin dat het dan allemaal in de meest optimale omstandigheden verloopt. Gelovige mensen hebben het a priori niet gemakkelijker bij ziekte dan niet-gelovigen. De ziekte daagt hen wel uit om existentiële vragen te stellen. Vaak mogen ze ervaren, dat hun geloof rijpt in de ziekte, en dat de hoop erdoor wordt ‘vermeerderd’. Geloof is een genade, een geschenk, maar hoop is een levenskunst, een keuze, een houding die van de mens zelf uitgaat. Daar heb je anderen voor nodig, de Andere.

Een mens bestaat en leeft niet op zichzelf. Hij is bij uitstek een relationeel wezen. In **verbondenheid** met de Andere en de andere kan hoop worden verkregen en gegeven. ‘Iemand zijn’ en ‘van iemand zijn’ zijn 2 elementen die onlosmakelijk met elkaar zijn ‘verbonden’. Dit is onze prestatiecultuur echter niet evident. Allerlei ‘mogelijkheden’ hebben tevens ‘valkuilen’ in zich. De moderne communicatiekanalen, de sociale netwerken, de elektronica maken het ons heel gemakkelijk degenen die ver weg zijn dichtbij te brengen, en kunnen ons verwijderen van degenen die dichtbij zijn...

Een gezonde **gemeenschap**, een groep waar men mag bij horen, zich thuis kan voelen genereert hoop. Omdat men ondanks alle verschillen toch met elkaar verbonden blijft; omdat men het beste in elkaar probeert naar boven te halen; omdat men leert anderen te waarderen ondanks eventuele schaduwkanten; omdat een dergelijk samenleven ons doet ontdekken wat we in ons eigen leven hebben gekregen en uitgenodigd worden om het op onze beurt door te geven.

Verbonden blijven met elkaar, ook in en ondanks onze verschillen, is eveneens van toepassing op de kleine gemeenschap van de koppelrelatie. Kristin Vanschoubroek: *“Partners moeten hun emoties ernstig nemen zonder er meteen conclusies aan te verbinden. En dan leren afstand nemen van elkaar, hoe paradoxaal dit ook mag klinken... Het komt erop aan te durven scheiden binnen de relatie. Dit lijkt op het eerste zicht paradoxaal. Partners zijn vaak heel verstrengeld. Beiden hebben ze nood dat hun partner hen ziet en aanvaardt. Hun verlangen naar erkenning ontaardt vaak in een machtsstrijd. Het helpt als partners afstand nemen van elkaar. Dan kunnen ze elkaar echt zien en komen ze dicht bij de realiteit. Ze leren omgaan met wat is en niet met wat ze zouden willen dat er is. Ze zien dat hun partner niet kan beantwoorden aan hun verwachtingen of verlangens. Dit doet een gevoel van eenzaamheid bij hen doordringen. De moeilijkheid is die eenzaamheid leren verdragen en er uiteindelijk één mee worden. Pas als de partners hun eenzaamheid leren aanvaarden en er zich bewust van worden dat ze de grond is van een vrij bestaan, kan er opnieuw verbondenheid groeien. Het gaat dan om een andere verbondenheid dan die oorspronkelijke verstrengeling. De partner moet je eigen leegte of eenzaamheid niet meer vullen en is niet langer de schietschijf van je frustraties of het projectiescherm van je verlangens, maar wordt ‘de vreemde ander’ met wie je je langzaam opnieuw kunt verbinden.”* (Tertio, 5 september 2012)

Onderdrukken van verschillen is benauwend. Maar een te ver uitgerekte tolerantie brengt onverschilligheid en laat mensen in de kou staan. Het relativisme in onze samenleving heeft er zo voor gezorgd dat mensen naast elkaar komen te leven en nog maar weinig interesse kunnen opbrengen voor standpunten en visies van anderen. In zo’n sfeer vervaagt het 2de kenmerk van de gezonde gemeenschapsvorming: de ander blijven opzoeken ook in de onderlinge verschillen en in elkaar het beste naar boven halen.

Besef van in een traditie van zorg te staan. Het 4de gezicht van gemeenschap: het besef dat we in een beweging staan van ontvangen en geven. Als we ons lossnijden van die beweging, dan komt alles op onze eigen schouders te liggen. In onze cultuur heeft men de neiging om voortdurend te veranderen. Wat werd ingesteld krijgt nauwelijks nog ruimte om te groeien, laat staan bij te sturen na grondige evaluatie. De onderwijshervormingen zijn daar een voorbeeld van en hebben intussen geleid tot een soort vervlakking die de kwaliteit ernstig heeft aangetast. Het

verder bouwen op wat anderen voor ons aan fundamenten hebben gelegd, wordt afgedaan als conservatief en behoudsgezind. Dit leidt

tot onrust, ook bij onszelf, omdat er permanent een beroep wordt gedaan op onze eigen creativiteit, alsof we alles zelf (opnieuw) moeten uitvinden.

Het belang van stilte en rust voor een innerlijk leven is een belangrijk element dat ons overeind kan houden. Het wordt in onze samenleving ‘stilaan’ onderkend, misschien wel omdat het juist zo schaars is geworden. Veel aandacht gaat juist naar de excessen waarmee we worden geconfronteerd. Denk maar aan de problematiek van ADHD, zoals die geschetst werd door Prof. De Wachter.

Buyng-Chul Han is een Koreaans-Duits filosoof. Hij is hoogleraar filosofie en mediatheorie aan de Hochschule für Gestaltung in Karlsruhe. In zijn essay ‘De Vermoeide Samenleving’ komt hij tot de vaststelling dat de 21ste eeuwse mens lijdt aan oververhitting in het overmatige contact met zaken die op zich goed zijn. Het ontlokt vaak bij mensen de reactie: ‘laat me met rust...!’ Hij is zich bewust van de noodzaak van een ‘vita contempliva’, van stilte en bezinning, een vermogen tot kijken en beschouwen. Stilte is nodig om een cultuur van innerlijkheid tot stand te brengen.

Ook Adolfo Nicolas, generaal overste van de Jezuïeten, houdt een pleidooi voor de stilte in ons hart: *“Een van de eerste uitdagingen die de Sociëteit van Jezus onder ogen moet zien, is die van het terugwinnen van de geest van stilte. Ik denk daarbij niet zozeer aan uiterlijke maatregelen, bijvoorbeeld vaste tijden van stilzwijgen, teruggaan naar huizen die meer lijken op kloosters. Ik denk eerder aan de harten van de mensen. We hebben allemaal ruimte nodig in ons hart waar het stil is, waar Gods stem gehoord kan worden, zacht en liefdevol, en onze onderscheiding richting kan geven. In de ware zin van het woord behoeven wij het vermogen om zelf stilte te worden, leeg te worden, een open ruimte te scheppen die gevuld kan worden door Gods Woord, in vuur en vlam gezet kan worden door Gods Geest, voor het welzijn van anderen en van de kerk.”*

Boudewijn Baeskens

[terug naar inhoud](#)

Abonnement

Inschrijven op de nieuwsbrief

Geïnteresseerden kunnen zich inschrijven via een mail gericht aan het diocesaan secretariaat:
caritas.oost-vlaanderen@skynet.be

Deze persoonsgegevens zullen worden opgenomen in onze bestanden. Ze zullen niet aan derden worden doorgegeven.

[terug naar inhoud](#)

Uitschrijven op de nieuwsbrief

Indien u de nieuwsbrief niet langer wenst te ontvangen kan u dit eenvoudig via mail laten weten:
caritas.oost-vlaanderen@skynet.be

Uw persoonsgegevens zullen worden geschrapt uit onze bestanden. Ze zullen niet aan derden worden doorgegeven.

[terug naar inhoud](#)

Met de steun van:

